

חכמים [לקמן ז ב] "נרבה תעשה אותו" —
זה קדשי בדק הבית, "ולנדר לא ירצה" —
למזבח.

ועוד דרשו שם ממה שנאמר "אותו", אותו
[בעל מום] אתה מקדיש לבדק הבית ואי
אתה מקדיש תמימים לבדק הבית.
והמקדישו לבדק הבית עבר על לא תעשה
כמבואר שם. (223)

ותנן, (224) המקדיש תמימין לבדק הבית, אף
על פי שהוא עובר בלא תעשה — מה
שעשה עשוי, והקדושה חלה עליהם. (225)

כשר אפילו להקריבו, (222) כשאר לאווי
התורה שאם עביד "מהני", לכן קמשמע לן
שאינו לרצון, ואסור להקריבו.

ומקשה הגמרא על רבא מ"מקדיש תמימין
לבדק הבית".

והרי המקדיש תמימין לבדק הבית, ואסור
לעשות כן, משום דאמר רחמנא [שם]

א-1 "ושור ושה שרוע וקלומ, נרבה תעשה אותו.
ולנדר לא ירצה". ופשיטא שאסור להקריבו
לקרבן לא לנדר אף לא לנדרה! אלא, דרשו

224. גם משנה זו אינה בשום מקום. וכתב
השיטה מקובצת בשם רבינו ברוך שהיא
המשנה במסכת שקלים [פרק ד משנה ז]:
המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי
מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר: זכרים
ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי
שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק
הבית. וכן כתב הרש"ש. [ומבואר לקמן לא ב
— לג ב].

225. איזה קדושה חלה עליהן? כתב הרמב"ם
בהלכות ערכין [פרק ה הלכה ה]: המקדיש
בהמה טהורה תמימה לבדק הבית, אף על פי
שעבר על עשה, מה שעשה עשוי וחלה קדושה
עליה ונפדית כשהיא תמימה. ומעריך אותה
הכהן בדמיה והדמים יפלו לבדק הבית. ואין
הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה
למזבח למה שהיא ראויה, שכל דבר הראוי
למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם.

וכתב הרדב"ז שמקורו בכמה מקומות בש"ס
[כגון מנחות קא א] ומהמשנה שהובאה בהערה
הקודמת.

וכתב השפת אמת: אם כן, מה שאמרה

222. כן מבאר רש"י. ותמה השפת אמת: וכי
יעלה על הדעת להכשיר בעל מום להקרבה, הרי
עובר על כמה וכמה לאווים בהקרבת בעל
מום? על כן מבאר, דהוה אמינא שאם הקריבו
[ועבר על כמה איסורים] בדיעבד כשר הבשר
לאכילה. וכן כתב הרב מתן בסתר בשם הרב
ידי אליהו.

223. שם אמרה הגמרא: "אותו" אתה מקדיש
לבדק הבית ואי אתה מקדיש תמימים לבדק
הבית. מיכן אמרו: המקדיש תמימים לבדק הבית
עובר בעשה [פירש רש"י: "לאו הבא מכלל
עשה"]. ומניין אף בלא תעשה? שנאמר "וידבר
ה' אל משה לאמר" לימד על הפרשה כולה
שהיא בלאו, דברי רבי יהודה. אמר ליה רבי לבר
קפרא: מאי משמע? אמר ליה: דכתיב "לאמר"
לא נאמר בדברים [ועיין שם פירושו]. כי רב
אמרי: "לא" אמור!

אבל הרמב"ם כתב [פרק ה מהלכות ערכין
הלכה ה] שעובר על "עשה". ועיין בלחם משנה
ובמשנה למלך וכן כתב המאירי [פסחים מב
א].

וכבר מבואר שגם בעובר על "עשה" נחלקו
אב"י ורבא.

הרי ש"מהני". ותיבתא דרבא!

ומתריצינן: אמר לך רבא: גם שם נתרבה מגזירת הכתוב שאם עשה כן "מהני".

ומהיכא דאיתרבו בעלי מומין למזבח, (226) מאותו המקרא שדרשנו לעיל שהמקדיש בעלי מומין למזבח מה שעשה עשוי וחלה הקדושה, נתרבו תמימין לבדק הבית.

שהרי בפסוק זה נאמרו שתי הלכות. האחת, איסור הקדשת תמימין לבדק הבית הנלמד ממה שנאמר "אותו", ודרשינן, אותו אתה מקדיש לבדק הבית ואי אתה מקדיש תמימין לבדק הבית. והשניה, איסור הקדשת בעלי מומין למזבח הנלמד ממה שנאמר "ולנדור לא ירצה". וכיון שהתורה הקישה אותם,

הוקשו גם לענין ש"מהני" הקדשם. וכן דרשינן, מה בעלי מומין למזבח "מיקדש קדשי", ונלמד מזה שאמרה התורה "ולנדור לא ירצה", משמע שאינו מרצה אבל הקדושה חלה, (227) כן תמימין לגבי מזבח חלה הקדושה, ו"מהני" אף על גב שעבר אמימרא דרחמנא.

ומקשה הגמרא על רבא מ"גזל".

והרי גזל, דרחמנא אמר [ויקרא ט] "לא תגזול" —

ותנן במסכת בבא קמא [צג ב]: הגזול עציים ועשאן כלים, או צמר ועשאן בגדים — משלם כשעת הגזילה, ואינו מחזיר את הכלי והבגד, מפני שקנאה לגזילה בשינוי מעשה.

המשנה [או הברייתא] "מה שעשה עשוי" הוא "לאו דוקא", אלא שנדרו מתקיים בכך שאחרי שימכרום לצורך קרבן יפלו דמיהם לבדק הבית. אבל הקשה השפת אמת: איך הוכיחו מכאן להקשות על רבא הסובר "לא מהני" — הלא באמת "לא מהני כלל" מאחר שהקונה אותם יקריבם על המזבח, וכל עיקר האיסור הוא להקדישם לבדק הבית בלבד, כאשר בסוף לא יקריבם על המזבח, אבל הרי יקריבם, אלא שדמיהם יפלו לבדק הבית, ומה האיסור בכך, הלא אפילו קרבן גמור יכול למכרו ולהקדיש דמיו לבדק הבית? ומבאר, שמכאן יש להוכיח דעת המשנה למלך [שם] שמה שאמרו "כל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם" אינו מדאורייתא, ומדאורייתא ימכר לצרכי חולין ודמיו יפלו לבדק הבית, נמצא ש"מה שעשה עשוי" כלומר שלא חלה עליו קדושת קרבן כלל, אלא, כפי דיבורו, קדושת בדק הבית בלבד. ועל כן, מקשה שפיר הגמרא לרבא הסובר "לא מהני". ובחידושי הגרי"ז מקשה להיפך.

שמלשון הרמב"ם [שם הלכה ז] משמע שדין "כל הראוי לקרבן על גבי מזבח יקרב" הוא מן התורה, ממה שנאמר [ויקרא כז] "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש" אם כן, ממקרא זה יש ללמוד ש"מהני" שהרי חלה עליו קדושה, ומה מקשה הגמרא על רבא? ולמה מתרץ רבא ממקרא אחר? ועיין שם שמאריך לבאר שיטת הרמב"ם, ועיין עוד בספרו על הרמב"ם פרק ד מהלכות תמורה הלכה יא.

226. גירסת רש"י.

227. החק נתן והרש"ש מעירים שרש"י סותר עצמו מלעיל סוף עמוד ב. שם הביא פסוק כ "כי לא לרצון יהיה לכם", וכגירסת השיטה מקובצת והב"ח, ואילו כאן מביא פסוק כג "ולנדור לא ירצה". ושתי הדרשות הם לענין בעלי מומין למזבח ש"מיקדש קדשי".

נשתנתה הגזילה, יחזיר את הגזילה עצמה. אך אם השתנתה, לא יחזיר אותה, אלא ישלם כמה שהיתה שוה בשעת הגזילה. ומכאן למד רבא שבגזל "מהני".

וקשה לאביו, למה הוצרכה התורה ללמדנו מ"אשר גזל" ש"מהני", הלא בכל לאווי התורה "מהני" (230)?

ומתריצין: ולאביו, האי "אשר גזל" מיבעי ליה, הוצרך לדרשה אחרת, "אשר גזל", רק על גזילו שלו מוסיף חומש, אבל על גזילו של אביו שהורישו את הגזילה, אפילו אם נשבע אביו לשקר, משלם רק את הגזילה, ואינו מוסיף חומש.

ומכיון שקנאה, אינה חוזרת בעין לבעליה, אלא מחזיר דמים כמה שהיתה שוה בשעת גזילה, והגזלן מעכב את הגזילה אצלו.

אלמא "מהני", ותיובתא לרבא. (228)

ומתריצין: אמר לך רבא: שאני התם, גזילה שונה משאר לאווי התורה, משום דאמר קרא [ויקרא ה] בפרשת אשם גזילות [הגזול ממון חברו, ונשבע עליו לשקר, והודה, משלם לו את הגזילה, ומוסיף חומש, ומביא קרבן אשם]. ושם כתבה התורה "והשיב את הגזילה אשר גזל".

ומה שאמר הכתוב "אשר גזל", הוא מיותר, ללמדנו, בעין (229) שגזל. כלומר, כאשר לא

230. הקשה קצות החושן [סימן שס ס"ק ב]: מה ענין זה לזה? והרי "אי עביד מהני" פירושו שדבר אשר מצד עצמו מועיל אלא שנעשה באיסור, "מהני". אבל עדיין צריך לימוד לדין ש"שינוי קונה", שמעשה השינוי הוא מעשה קנין?

ומתריך, על פי מה שמבאר שם, שעצם מעשה הקנין שיש בשינוי למדים ממקרא אחר, הנאמר לגבי אתנן, ושם השינוי לא נעשה באיסור. וכל דיון הגמרא כאן הוא שעצם הדבר אם קנה הגזילה בשינוי תלוי בדברי אביו ורבא. כי אם נאמר שאי עביד מהני, יקנה הגזילה, ורק יש מצות השבה, ולכן אפשר ללמוד מאתנן ששינוי קונה ואין יותר מצוה להשיב את החפץ עצמו. אבל אם נאמר שאי עביד לא מהני, הרי לא הועיל כלום השינוי לקנותו, כי עדיין נחשב הנגזל כבעלי החפץ [גם ללא מצות השבה], ולכן לפי רבא צריך פסוק מיוחד ללמד ששינוי קונה בגזילה ואי אפשר ללמוד דין זה מאתנן. וכדברי הקצות כתבו השפת אמת והעולה שלמה. ועיין עוד בחיי אריה. והגרי"ז בחידושו מאריך בכל

228. ומבארים התוס' [מובא בשיטה מקובצת]: לרבא הסובר "לא מהני" לא קשה למה משלם כלל, משום שכך כתוב "והשיב את הגזלה". אבל, מכל מקום, מוכח שפיר ד"מהני", ממה דמשלם כשעת הגזילה — דאי "לא מהני" — הוי כפקדון ויחזיר את הכלי והבגד או את שווי. ועיין בהשמטות שיטה מקובצת.

והקשה הנתיבות המשפט [סימן שסא ס"ק א] מה הקושיא לרבא מגזל, הרי בגזל אם נשתנה מאיליו כגון טלה ונעשה איל — גם כן קונה כמבואר בבבא קמא [סה ב] והרי כתבו התוס' לעיל [ד ב ד"ה רבא] לגבי צרם אוזן הבכור, כיון שאם נעשה בעל מום מאיליו מותר, מודה רבא שגם אם נעשה בעבירה "מהני". ואם כן, גם בשינוי יש לומר כן, שעצם זה שהשתנה הוא ההקנאה, ולא עשיית שינוי הנעשה בעבירה, ורבא הרי מודה שבאופן כזה "מהני"? ועיין שם תירוצו, ובספר חיי אריה.

ומקשה הגמרא על רבא מ"משכון".

אמרה תורה [שמות כב] "אם כסף תלוה את עמי. אם חבול תחבול שלמת רעך, עד בא השמש תשיבנו לו". פירוש, כל היום תשיבנו לו עד בא השמש [שקיעת החמה], וכבוא השמש תחזור ותטלנו, עד שיבא בקר של מחר. (231)

עוד אמרה תורה [דברים כד] "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשמלתו". פירוש: אם כסות לילה הוא, החזירהו לו לקראת הלילה. ומה שנאמר במקרא הקודם מדובר בכסות יום, או במחרשה שצריך לו לעבודת היום ולוקחו בלילה ומחזירו ביום.

לא החזיר כסות לילה בלילה, או המחרישה ביום, עבר על מצות עשה. ועוד עובר על מצות לא תעשה שנאמר [דברים שם] "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו". פירוש: לא תשכב ועבוטו אצלך. מצות עשה ולא תעשה זו נקראת "החזרת העבוט".

במה דברים אמורים? שמשכנו שלא בשעת הלואתו, כלומר, שהגיע זמן פרעון ולא פרעו, ואז לקח ממנו משכון. אבל אם משכנו בשעת הלואתו, אינו חייב להחזיר כלל.

עוד אמרה תורה [דברים שם] "לא תחבול בגד אלמנה".

עוד אמרה תורה [שם] "כי תשה ברעך [תחוב בחברך] משאת מאומה [חוב], לא תבא את ביתו לעבוט עבוטו. בחוץ תעמוד, והאיש אשר אתה נושה בו [הלוה], יוציא אליך את העבוט החוצה".

הגמרא כאן סוברת (232) שאפילו אם עבר ונכנס לביתו ומשכנו, דהיינו, שמשכנו בעל כרחו ושלא ברשות בית דין, גם כן חייב המלוה הממשכן ב"החזרת העבוט", ובהמשך יבואר.

והרי משכון, שאסור לו למלוה לבוא לבית הלוה למשכנו בעל כרחו, משום דרחמנא אמר [דברים כד] "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו" —

ותנן, שנינו במשנה [בבא מציעא ק"ג א]: מחזיר את הכר, כסות לילה, בכל לילה. ואת המחרשה, כלי הצריך לו לעבודת היום, מחזיר לו ביום.

ומשמע שקונה המלוה את המשכון שהוא כלי יום, בלילה. וקונה את כלי הלילה, ביום. (233) מוכח ש"מהני" אף על פי שעבר אמימרא דרחמנא, ותיובתא דרבא! כיון

זה, עיין שם.

231. רש"י על התורה בשם המכילתא.

והקשו בגמרא [בבא מציעא ק"ד ב]: אם כן למה ממשכן אותו? ותיצו: כדי שלא תשמטנו שביעת, ושלא יעשו מטלטלין אצל בניו. ראה שם.

232. ויבואר בתוס' ד"ה מחזיר ובהערות.

233. מלשון רש"י משמע שקני כסות יום בלילה וכסות לילה ביום, וכל פעם יצטרך לקנות המשכון בקנין חדש.

הגרי"ז מעיר שלכאורה לא משמע כן, אלא שקונה לגמרי והוא שלו ככל דיני קניני משכון בין ביום ובין בלילה. ורק שיש עליו מצות עשה להחזיר הכר בלילה והמחרישה ביום.

והגרמ"ד"ה מוכיח מדין שמיטה שקונה

איסורא עבד, האיסור נעשה כבר, ועתה, אי בעי ניהדר, אם ירצה יחזיר, ואי בעי, לא נהדר, ואם אינו רוצה לא יחזיר. (234) לכן קמשמע לך, משמיענו הכתוב שחייב להחזיר הכר בלילה והמחרישה ביום (235).

לישנא אהרינא (236):

והרי משכון, דרחמנא אמר "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו". ותנן: מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום. תיבתא דרבא:

ומתריצין: אמר לך רבא: שאני משכון, משום דכתיב ביה [שמות כב] "עד בא השמש תשיבנו לו", מכלל הדברים שציוותה התורה להחזיר כלי יום ביום, אתה שומע דקני משכון דיום — בלילה. וכתיב קרא אהרינא [דברים ס] "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש", מכלל הדברים שציוותה התורה להחזיר כלי לילה בלילה, אתה שומע דקני משכון דלילה — ביום. הלכך קנה את המשכון ו"מהני".

ואביי סבר: מקראות אלו לא באו ללמדנו ש"מהני", אלא, הני קראי, להכי הוא דאתי,

שאם "לא מהני" לא היה קונה כלל, והיה לו להחזירם ללילה לגמרי.

ומתריצין: אמר לך רבא: שאני התם, משום דאמר קרא [שם] "השב תשיב", וממה שכתבה התורה כפילות לשון — דרשינן שמחזיר כמה פעמים. כלומר, שמחזיר מדי יום ביום את המחרישה, ומדי לילה ולילה את הכר. ומוכח שהועילו מעשיו וקנה את המשכון, ואינו מחזירו לגמרי, אף על פי שעבר אמימרא דרחמנא.

וחוזרת הקושיא על אביי: למה הוצרכה התורה לכתוב דרשה מיוחדת ללמדנו שקונה את המשכון, הלא בכל שאר לאווי התורה "מהני"?

ומתריצין: ולאביי, נבאר, שלא משמע לו דרשה זו "לרבות כמה פעמים". אלא, לפי שסובר "מהני", היה עולה על הדעת לומר שאינו חייב להשיב כלל, אף לא המחרישה ביום והכר בלילה, הלכך ציוותה התורה להחזיר. כי אי לאו דאמר רחמנא "השב תשיב", הוה אמינא, היינו אומרים: אם נכנס המלוה לביתו של הלווה שלא ברשות,

לגמרי. שהרי מבואר בגמרא שהמלוה על המשכון אין שביעית משמטתו. ואם נאמר שאינו קונה כסות יום ביום, תשמטנו שביעית, שהרי שביעית משמטת בסוף יום האחרון, ואז המשכון אינו קנוי לו.

ולאביי: ללמדנו עצם מצות "החזרת העבוט". ובלי גזירת הכתוב הוה אמינא ש"מהני" ואינו חייב להחזיר כלל, לא את הכר בלילה ולא את המחרישה ביום.

236. בגמרא חסר. והיא מנוסחת כאן על פי רש"י לפי גירסת השיטה מקובצת בהשמטות, ועיין בחק נתן ובהגהות הגר"א. ולכאורה אין נפקא מינה בין הנוסחאות, וכנראה שאין גם

לגמרי. שהרי מבואר בגמרא שהמלוה על המשכון אין שביעית משמטתו. ואם נאמר שאינו קונה כסות יום ביום, תשמטנו שביעית, שהרי שביעית משמטת בסוף יום האחרון, ואז המשכון אינו קנוי לו.

234. הקשה הגר"ז בחידושו: למה היה עולה כן על הדעת שאם עשה שלא ברשות, שלא יתחייב להחזיר. וכי מיגרע גרע ממשכנו ברשות שחייב להחזיר הכר בלילה והמחרישה ביום?!

235. סיכום: לרבא, כתבה התורה "השב תשיב"

באים הם ללמדנו דרשה זו: חד, מקרא אחד, "עד בא השמש תשיבנו לו", בא ללמדנו **לכסות יום**. וחד, המקרא "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש", בא ללמדנו **לכסות לילה**.

וצריכי! הוצרכה התורה ללמדנו בשניהם, מפני שאין ללמוד זה מזה. כי אם היתה התורה אומרת רק "מחרישה", הוה אמינא, דוקא מחרישה חייב להחזיר, לפי שמתפרנס ממנה והיא חיותו, אבל את הכר בלילה אינו חייב להחזיר. לפיכך אומרת התורה שגם את הכר חייב להחזיר. ואם היתה התורה אומרת רק "כר", הוה אמינא שדוקא הכר חייב להחזיר, לפי שמצטער בלעדיו, אבל המחרישה ביום — אינו חייב להחזיר, לפיכך כתבה התורה שגם את המחרישה חייב להחזיר.

ומקשה הגמרא על אביי מ"פאה".

והרי פאה, דרחמנא אמר [ויקרא כג] "לא תכלה פאת שדך בקוצרך" —

ותניא, (237) שנינו בברייתא: מצות פאה היא להפריש מן הקמה, כשהתבואה בקומתה, דהיינו, כשהיא עדיין מחוברת לקרקע, וכן היא משמעות המקרא: בשעת קצרך, לא תכלה את הפאה. (238)

לא הפריש מן הקמה יפריש מן העמרים. לא הפריש מן העמרים יפריש מן הכרי עד שלא מירחו, והוא שמחליק את פני הכרי ברחת [כלי המיועד לכך], ו"מירוח" קובע למעשר ולתרומה, שהוא גמר מלאכת התבואה ואז נתחייב בתרומות ומעשרות. ואם כבר מירחו, מעשר תחילה תרומות ומעשרות, ונותן לו לעני את הפאה. ואף על פי שהעני עצמו הממרח מתנות עניים פטור מן המעשרות, שהרי לקט שכחה ופאה הם הפקר, הפטור מן המעשרות, מכל מקום, עכשו שבעל הבית מירח כבר נתחייבו במעשרות(239).

משום רבי ישמעאל אמרו: אם לא הפריש עד שעשה ממנה עיסה, אף מפריש פאה מן העיסה.

והתנא קמא סובר שאם נעשתה עיסה, כבר קנאה בעל הבית בשינוי, ושוב אינו מפריש פאה. ואילו עד שלא נעשתה עיסה, לא נשתנה. (240) ורבי ישמעאל סובר "שינוי במקומו עומד".

על כל פנים, בין לדברי תנא קמא וכל שכן לרבי ישמעאל — מפריש גם אחרי שכילה לקצור את הקמה, ואף על פי שעבר אמימרא דרחמנא.

נפקא מינה בין לישנא קמא ללישנא בתרא.

237. כן צריך לגרוס.

238. על פי רש"י סנהדרין פח א.

239. על פי רש"י בבא קמא [צד א] וסנהדרין שם. ורש"י מוסיף שם, כיון שהעני יצטרך

לעשרם, נמצא שהפסיד אותו, לפיכך מעשרם תחילה. והשיטה מקובצת בהשמטות מביא עוד פירוש בשם תוס': כדי לא להכשיל את העני באיסור טבל, והוא לא יעשרם מפני הרגלו לא לעשר מתנות עניים.

240. רש"י בבא קמא שם ותוס' כאן.

בפרשת אמור [ויקרא כג] "לא תכלה פאת שדך בקוצרך, לעני ולגר תעזוב אותם". והכפילות באה ללמדנו שאם לא הפריש מן הקמה יפריש מן העמרים ומן הכרי (242) [עד שנשתנה לדעת תנא קמא. ואפילו מן העיסה, לדעת רבי ישמעאל].

וחזורת הקושיה לרבא: למה כתבה התורה "תעזוב יתירא", הרי בלאו הכי אנו יודעים ש"לא מהני"?

ומתריצין: ורבא אמר לך: "תעזוב" "תעזוב"

תיובתא דאביי (241)! כיון שאם "מהני" – כבר עבר על הלאו כשלקחם לעצמו, והועילו מעשיו. וממה שאמרה הברייתא שלא הועילו מעשיו, ועדיין צריך להפריש מן העמרים וכו', מוכח שלא הועילו מעשיו ולא קנאה?

ומתריצין: אמר לך אביי: שאני התם דאמר קרא "תעזוב" "תעזוב" יתירא, כלומר, שני מקראות כתבה התורה לגבי פאה. האחד בפרשת קדושים [ויקרא יט] "לא תכלה פאת שדך לקצור, לעני ולגר תעזוב אותם", והשני

להפריש מן העמרים הוא חיוב חדש הנלמד מ"תעזוב יתירא". או שאינו חיוב חדש, רק להיות ולא הפריש מן הקמה נמשך חיובו הראשון על העמרים והכרי.

ומדייק מדברי הרמב"ם שהוא חיוב חדש של "נתינה". שכן כתב [תחילת הלכות מתנות עניים]: הקוצר את שדהו יניח מעט קמה לעניים. עבר וקצר את כל השדה, לוקח מעט ממה שקצר ונותנו לעניים, שנתינתו מצות עשה שנאמר "לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב הרמב"ם שם לגבי לקט.

ואם כן, מקשה, מה מקשה הגמרא לרבא: "תעזוב יתירא" למה לי, הלא ממה ש"לא מהני" אין לנו לימוד אלא לחייב הפרשה מן העמרים, ועתה בא ה"תעזוב יתירא" ללמדנו גם מצות נתינה? וכמובן שיש הבדל בין "הפרשה" ל"נתינה".

והשער המלך [פרק ג מהלכות גירושין] מקשה קושיה אחרת: הרי כתב הרמב"ם שאין לוקין משום ש"הלאו ניתק לעשה" ואם כן מה מקשה הגמרא לרבא, הלא צריך את ה"תעזוב יתירא" ללמדנו מצות עשה כדי לפטור ממלקות?

241. מבואר על פי השיטה מקובצת. וכמו שמשמע מהתוס' כאן ד"ה אמר אביי ובבבא קמא [שם] ד"ה לא.

והעירו המפרשים, שמדברי רש"י ד"ה תעזוב תעזוב [וביותר מהגהת השיטה מקובצת אות כה] משמע שמפרש קושיה הגמרא על אביי שהיא מדברי רבי ישמעאל. כלומר, למה מפריש מן העיסה הרי אם עבר "מהני"?

ועל פירוש זה יש להקשות כמה קושיות:

למה באמת לא קשה מדברי התנא קמא, הרי לדבריו, אחרי שכלה לקצור, כבר עבר על הלאו ולמה מפריש מן העמרים לאביי הסובר "מהני"? קושיה הצאן קדשים: מה מתרץ אביי "תעזוב תעזוב יתירא", הלא צריך את ה"תעזוב" המיותרת לדרוש להפריש מן העמרים, ואיך למד מכאן רבי ישמעאל עוד הלכה ש"שינוי אינו קונה"? [להבהרת הדברים עיי' תוס'].

איך מקשה על אביי מדברי רבי ישמעאל, דילמא סבירא ליה כתנא קמא? ועד שמקשה מרבי ישמעאל היה לו לסייעו מדברי התנא קמא?

242. הגרי"ז בחידושו [וראה עוד בחזון יחזקאל פאה פרק ה הלכה ה] חקר, אם חיוב זה

והוא "עזיבה אחרת", כלומר, עזיבה נוספת לעני, "שהיא כזו", כמו עזיבה של שדה שלא הופקר⁽²⁴⁵⁾.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא [בנו של רבא] לרב אשי: והשתא, דשנינן כל הני שינויי, עתה שתירצנו כל אלו תירווצים, על כל קושיא על אביי להוכיח ממשנה וברייאת מהרבה לאווי התורה ש"לא מהני", תירץ שאין מהם הוכחה כי יש בהם גילוי מיוחד בתורה, וכן לרבא. ובכל אלו לא נחלקו אביי ורבא. אם כן, אביי ורבא — במאי פליגי? במה אכן נחלקו, הלא במה ש"לא מהני" לרבא, מודה אביי, ובמה ש"מהני" לאביי, מודה רבא?!

אמר ליה⁽²⁴⁶⁾ רב אשי לרב אחא: בריבית קצוצה — קמיפלגי, ⁽²⁴⁷⁾ "ריבית קצוצה" היא ריבית שמתנה המלוה עם הלוה בשעת ההלוואה, והיא ריבית דאורייתא, והמלוה והלוה עברו על מימרא דרחמנא, על כמה

להכי הוא דאתא,⁽²⁴³⁾ כתבה התורה לדרשה אחרת, לומר, יש לך "עזיבה" [לעזוב לעניים] אחרת שהיא כזו [יבואר בהמשך], ואיזו? זה המפקיר כרמו.

דתניא, כמו ששינונו: המפקיר כרמו, ובעוד שהוא הפקר הריהו פטור מן המעשר, וכן פטור ממתנות עניים [פרט, עוללות, שכחה ופאה]. וכמו כן, הזוכה בו מן ההפקר פטור מכל אלו, והשכים בעל הכרם, לשחר, בבוקר לפני שזכה בו אחר, ובצרו, וזכה בו הוא עצמו מן ההפקר, חייב בפרט ועוללות בשכחה ובפאה. לפי שבכל אלו נאמר בהם "תעזוב יתירא",⁽²⁴⁴⁾ ללמדנו שהפקר שזכה בו בעל הבית עצמו חייב. ופטור מן המעשר [תרומות ומעשרות] משום שזכה בו מן ההפקר, ולא כתבה התורה דרשה לחייבו.

וכך הוא תירוצו של רבא: "תעזוב יתירא" לא בא ללמדנו ש"לא מהני", אלא ללמדנו דין "תעזוב" אחרי שהיה פטור מטעם הפקר.

243. גירסת השיטה מקובצת.

244. עיין רש"י בבא קמא כח א המביא את כל הפסוקים.

245. ואביי סובר שמ"תעזוב יתירא" אפשר ללמוד שני הדינים, גם לחייב להפריש מן העמרים וכרי, וגם לחייב מתנות עניים במפקיר כרמו. תוס' בבא קמא [שם].

ויתכן להוסיף על פי דברי הריטב"א [שיטה מקובצת בבא מציעא ט ב]: וגזירת הכתוב היא שלא להפקיע תורת פאה. כלומר, יש דמיון מסיים לדין "לא הפריש מן הקמה" עם "המפקיר כרמו", שבשניהם מנשל את העני מזכויותיו. ועל כך מזהירתו התורה "תעזוב" ולא יקופח העני. נמצא, שאין כאן שני לימודים

מיתור אחד, אלא הכל לימוד אחד.

246. גירסת השיטה מקובצת.

247. מסוגייתנו משמע שדין "ריבית קצוצה יוצאה בדינין" הוא מטעם "לא מהני", כלומר, המלוה לא קנה כלל את הריבית ואינם שלו ואינו יכול לקדש בהם אשה.

ועיין מחנה אפרים [דיני רבית סימן ב] המקשה על שיטות ראשונים שם בפרק איזהו נשך הסוברים שהמלוה קנה את המעות ויכול לקדש בהן אשה, אלא שמוטלת עליו מצוה להחזיר. ועיין אבני מילואים [סימן כח] שערי יושר [שער ה פרק ג] ובחידושי הגרי"ז גם כן כתב כדברי המחנה אפרים.

לאווים האמורים בתורה. ומתוך רב אשי, שנחלקו אביי ורבא, אם הלוח פרע את הריבית, לרבא "לא מהני", והלוח יכול "להוציא בדיינים", לתבוע מהמלוה שיחזיר לו את הריבית, ולאביי "מהני", ומה שעשה עשה.

וכדרכי אלעזר, (248) כמו שנחלקו רבי אלעזר ורבי יוחנן בהלכה זו: דאמר רבי אלעזר: רבית קצוצה יוצאת בדיינין.

ב-1 אבל "אבק רבית", ריבית שאינה אסורה אלא מדרבנן (249) — אינה יוצאה בדיינין.

ורבי יוחנן אמר: אפילו רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין.

אביי סובר כרבי יוחנן ש"מהני", ולכן המלוה אינו מחזיר את הריבית, אף על פי

שעבר על מימרא דרחמנא. ורבא סובר כרבי אלעזר.

אמר ליה רב אחא לרב אשי: וכי התם, בסברא פליגי? וכי נחלקו רבי אלעזר ורבי יוחנן בסברא זו אם "מהני" או "לא מהני"?! הרי התם, בקראי פליגי, הלא מחלוקתם תלויה בדרשת הכתובים! (250)

ועתה הגמרא מביאה כמה דרשות שמהם למד רבי יוחנן שאינה יוצאה בדיינין, ודרשת רבי אלעזר שיוצאה בדיינין:

דאמר רבי יצחק: מאי טעמא דרבי יוחנן? אמר קרא [יחזקאל יח] "בנשך נתן ותרבית לקח" (251) וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה מות יומת דמיו בו יחיה" (252).

ודרשינן, לחיים ניתן, כלומר, ענשו הוא שלא יחיה, ולא להישכון, ולא ניתן ענשו

דרשה לרבי יוחנן שאינה יוצאה בדיינין? וכן לרבא הסובר "לא מהני" למה הוצרכו דרשות לרבי אלעזר שיוצאה בדיינין?

ותירו: אביי יתרון, שהדרשה באה לשלול דרשות של רבי אלעזר, וכן לרבא.

הגאון רבי עקיבא איגר [בבא מציעא שם] מתרין כעין תירוץ השיטה מקובצת. וביותר מתרין, שקושית הגמרא "מאי טעמא דרבי אליעזר", היא: אם כן, גם אבק ריבית למה אינה יוצאה בדיינין [לשיטת הפוסקים שגם באיסורי דרבנן אמר רבא ש"לא מהני"]. ועיין שם המשך ביאורו.

251. נשך ותרבית חד שוויה רבנן [בבא מציעא ס ב], כלומר, מבחינה הלכתית הם דבר אחד בשני שמות.

252. רש"י בבא מציעא סא ב.

248. "ריבית קצוצה יוצאת בדיינים" אינה משנה או ברייתא, הלכך לא יתכן להקשות ממנו על אביי ורבא. ואינו מחלוקת תנאים, ולא יתכן להקשות "לימא כתנאי". אלא מחלוקת אמוראים ראשונים, ויתכן לומר: אביי סבר כרבי יוחנן ורבא כרבי אלעזר.

249. "אבק" פירושו: מה שאינו עיקר האיסור, אלא צד קל שבו, כמו אבק מדבר הנכתש במכתשת [רש"י סוכה מ ב]. כגון ריבית הבאה על ידי מכירה. והיינו: המוכר שדהו ואמר לקונה "אם אתה משלם לי עכשיו, מחירה אלף זוז, ואם לזמן הגורן אלף ומאתיים זוז". וכיון שלוקח מאתיים זוז עבור שכר המתנת מעות, יש כאן ריבית. אבל הואיל ולא היה דרך הלואה אלא דרך מכירה, אין כאן איסור ריבית דאורייתא.

250. הקשו התוס' [בשיטה מקובצת]: לאביי הסובר "מהני", למה הוצרכה הגמרא להביא